

VELKA GEOGRAFSKA OTKRIĆA

Svijet kakvog danas poznajemo sa sedam kontinenata, oceanima i morima našim precima je bio nepoznat. Zemlju se prikazivalo kao ravnu plohu, govorilo se da se Sunce „vrti“ oko Zemlje, da postoji „rub“ svijeta. Sredozemno more i prostor oko njega bili su centar svih zbivanja. Vrijeme od prije „samo“ 700 godina nije poznavalo mnoge prostore. Ljudi su živjeli na svim kontinentima, ali nisu se poznavali, surađivali te znali jedni za druge i imali su različite običaje i navike.

Latinska poslovice kaže: „*Navigare necessum est vivere non est necesse.*“ ili u prijevodu: „Ploviti se mora, a živjeti nije potrebno“ govori o potrebi plovidbe upoznavanja novih prostora otkrivanja novih zemalja. Ljudi o kojima se piše u ovoj priči živjeli su tako nemirno da ih je more uvijek vuklo, a neki su i svoj životni put okončali u novootkrivenim zemljama.

Ljudi i danas imaju potrebu putovati i upoznavati nove krajeve, ljude i običaje. Danas je to puno brže i pristupačnije nego u vrijeme velikih geografskih otkrića. Putuje se bržim prijevoznim sredstvima i udobnijim te je putovanje ljepše.

CRISTOFORO COLUMBO

Cristoforo Colombo, talijanski pomorac u službi španjolskog dvora, spremio se otkriti zapadni pomorski put u Indiju. U to vrijeme već je prevladavalo mišljenje da je Zemlja okrugla (prvi zemljovid svijeta - Paolo Toscanelli) te da se ploveći na Zapad može stići na Istok tj. u Indiju, zemlju bajoslovnog bogatstva u zlatu, biserima, bjelokosti i mirodijama.

Kolumbo je opremio tri broda – karavele. Najveći od njih bio je njegov admiralski brod **Santa Maria** koji je imao nosivost od 100 tona. Druga dva broda Nina i Pinta bili su upola lakši. Te su karavele izrađene po uzorima na tadašnje portugalske brodove.

Putovanje je trajalo čitava dva mjeseca, ali nije bilo teško. Jedinu poteškoću stvarala je Kolumbu malodušnost posade od približno dvadeset ljudi od kojih su se mnogi bojali da nikada više neće vidjeti svoju sunčanu Španjolsku. Posada se ohrabrila tek vidjevši ptice kako lete prema zapadu. Kolumbo je naredio da prate njihov let. Rano ujutro 12. listopada 1492. g. momak koji je s košnjače na glavnom jarbolu promatrao pučinu uzbuđeno je stajao vikati: “Kopnoooo!” Svi izvan sebe od uzbuđenja potrčali su na pramac i zaista - ugledali su kopno. Bio je to jedan od Bahamskih otoka uz koji su i pristali. Kolumbo mu je dao ime San Salvador ili Sveti Spasitelj. I tako je otkrivena Amerika.

FERNANDO MAGELLAN

Portugalski moreplovac i istraživač, vjerojatno najveći moreplovac u povijesti, Fernando Magellan, rodio se u plemićkoj obitelji i mladost je proveo na kraljevskom dvoru. Poznati moreplovac u svoju prvu prekomorsku avanturu kreće u svojoj 25 godini života, točnije 25. ožujka 1505.g. kada je portugalska ratna flota od 22 broda krenula na putovanje prema Indiji.

Prvi dio putovanja oko Afrike i prisiljavanje tamošnjih vladara je prošlo bez otpora (najveća bitka u Tanzaniji).

Zajedno s prijateljem pomorskim astronomom Faleirom 20. listopada 1517. napušta Portugal i odlazi u Španjolsku kod kralja Karla V. U Portugal se više nikada neće vratiti. Dolaskom u Španjolsku na sastanku s kraljem predlaže da se u Indiju stigne putujući na zapad. Tijekom izlaganja svojeg prijedloga slučajno ili namjerno laže obećavajući da bogati otoci pred Indijom spadaju u španjolsku interesnu zonu po onome kako je papa podijelio svijet. Ta laž rezultirala je ispunjenjem svih njegovih želja za prvu plovidbu oko svijeta.

Stvarni problem je bilo samo putovanje pošto je u proračunima napravio pogrešku, jer po njegovom mišljenju prolaz u Tihom oceanu su već otkrili Portugalci i on se nalazi kod 40 paralele. Ta greška će mu tijekom putovanja stvoriti velike probleme.

20. rujna 1519.g. Magellanova ekspedicija napušta Španjolsku luku San Lucar. Isplovio je s pet

starih i nezgrapnih brodova, trbušastih trošnih jedrenjaka: San Antonio, Trinidad (admiralski), Concepcion, Victoria, Santiago, te 256 članova posade. Ruta ide prema Kanarskim otocima, prelazi Atlantski ocean, te 13. prosinca 1519.g dolaze u Brazil u zaljev grada Ria gdje se snabdijevaju trgujući s domorodcima. Nakon toga uz obalu Amerike kreću prema 40 paraleli, gdje se navodno nalazi prolaz za Tihom ocean. 10 siječnja 1520. g. dolaze do cilja, ali to bijaše ušće rijeke Rio de la Plata. Razočaran ovim saznanjem Magellan i njegova posada tu ostaju do 2. veljače 1520. te nastavljaju svoj put dalje prema jugu. Na tom putovanju u južnoj Argentini osnivaju grad San Giuliana, u travnju 1520. g. pet dana nakon toga posada njegova tri broda se pobunila, ali Magellan pobunu uspijeva ugušiti, a vođe ostavlja na nepoznatoj obali prepuštene sebi samima. Nakon toga šalje u istraživanje brod Santiago, no brod doživljava brodolom. San Giulianu s ostatkom brodova i posade napušta 24. kolovoza 1520. g., a dva mjeseca poslije nalazi prolaz u Tihom ocean koji od tada nosi njegovo ime.

U početku ne zna da je uspio u svom pothvatu, pa je podijelio brodove u dvije grupe za daljnja istraživanja. Brod San Antonio je dezertirao i vratio se u Španjolsku. Ostatak flote nastavlja dalje (tri broda) i 28. studenog 1520. ulazi u ocean kojemu će dati ime **TIHI OCEAN = El Mar Pacifico, Miroljubivo, Mirno more**, beskrajno more, bez valova i vjetrova, mirno kao ulje. Taj put je bio velika nepoznanica. Ploveći kroz tjesnac

„strave i užasa“ na južnim obalama Magellan zamjećuje nebrojene vatre (palili su ih prozegli Indijanci koji su preživljavali polarne studeni) i u svoju kartu i brodski dnevnik zapisuje: *To je **Tierra del Fuegeo, Zemlja vatre = Ognjena zemlja (južni dio Južne Amerike)***. Mi odavno znamo da to nije zemlja vatre, već je to hladan otok, polarnih vjetrova i ledenih kiša. S druge strane pogrešan je i naziv Tih ocean jer ga svi pomorci poznaju kao burno more s najvećim valovima i razornim tajfunima.

6. Ožujka 1521. g. ugledali su kopno, te taj otok Magellan imenuje kao **Otok lopova tj. Marijansko otočje** (jer su zbog izmučene posade koja nije mogla reagirati, domaći stanovnici pokrali s brodova sve što su mogli ponijeti). Sljedeći dan, oporavljena posada napada stanovništvo, opskrbljuje se hranom, vrši pljačke i paljenje domova i nastavlja put. Nedugo nakon toga dolaze do malenog otoka na području Filipina. Istražujući otok po otok stižu na otok Cebu koji se nalazi u središtu Filipina.

Magellana dočekuje rađa (vladar) Humabon koji s Magellanom sklapa prijateljstvo i s muslimanske vjere prelazi na kršćanstvo. To ubrzo stvara pobunu među lokalnim stanovništvom na čelu s lokalnim poglavicom imena Lapu. Magellan se na to ponudio da uguši pobunu, a dolazi 27. travnja 1521. g. do bitke u kojoj Magellan gubi život. Humabon napada Španjolce i

ubija 30 članova posade zajedno sa zapovjednicima. Nakon toga ostatak Magellanove posade (108 preživjelih mornara) punih šest mjeseci luta među indonezijskim otocima, da bi stigli do Malučkih otoka. Brod Trinidad je propuštao vodu, što se nije moglo spasiti bez velikih popravaka te zajedno s posadom ostaje na Malučkoj obali, a zapovjednik Sebastian del Cano sa Victorijim i svojom posadom kreće prema Europi. Putuju prema otoku Timoru, gdje uzimaju hranu te dalje prema rtu Dobre Nade kojeg prelaze u

svibnju 1522. g. Jela se samo riža, a tijekom ostatka puta posada počinje umirati od skorbuta i gladi. U Španjolsku stižu 6. rujna 1522. g. sa 18 članova posade. Brod Victoria nagrađen je plemstvom i plemićkim grbom na kojem je bio ucrtan globus Zemlje s natpisom „*Primus circum dedisti*“ = *Prvi si me oplovio*“. Tako je završila ta najslavnija plovidba u povijesti.

VASCO DA GAMA

Portugalski pomorac i istraživač Vasco da Gama rođen je i odrastao u plemićkoj obitelji od oca Estefana da Game. Portugalski kralj Emmanuele I. Veliki pripremao je pomorsku ekspediciju koja će morskim putem oko Afrike stići u Indiju. Vascoov otac bio je izabran za vođu puta, ali kako je on umro, na čelo dolazi Vasco.

Na put se krenulo iz Lisabona 8. srpnja 1497. g. s četiri broda: Sao Gabriel, Sao Rafael, Berrio i brod nepoznata imena. 16. prosinca 1497. dospio je do ušća Velike riblje rijeke i krenuo u dotad Europljanima nepoznat smjer. Na sam Božić ugledali su nepoznato tlo kojeg nazivaju Terra Natalis (današnji Natal = Božić). U siječnju 1498. dospjeli su do Quelimane gdje su se mjesec dana odmarali zbog popravka brodova i iscrpljenosti posade bolestima. Početkom ožujka stiže na otok Mozambik, gdje im stanovnici pružaju pomoć misleći da su muslimani kao i oni sami. Vasco u svoju službu uzima arapskog peljara da mu pomogne dovršiti putovanje u Indiju. Ekspedicija je stigla u Calicut 20. svibnja 1498.

U kolovozu 1498. vraća se prema Portugalu i sa sobom vodi šest hindusa kralju Emmanuelu I. da bi Portugalci mogli naučiti njihove običaje. Zbog lošeg vremena koje ih je pratilo putem, Arapsko more prelaze tek nakon tri mjeseca putovanja, a veliki dio posade umire od skorbuta. U svibnju 1499. oplovljava Rt Dobre nade da bi u rujnu 1499. došao u Portugal gdje ga kralj Emmanuel dočekuje sa svim počastima.

Drugo putovanje se zbilo 1502./03. kada je dobio titulu Admiral indijskih oceana i krenuo na put s 20 brodova. Dolazi do današnje Tanzanije čiji mu vladar plaća danak, a preuzima i teritorij Goa koje će postati uporište portugalske moći u Indiji. Dolaskom u Calcutu više ne želi prijateljevati s vladarom Zamorinom, upućuje mu ultimatum da napusti otok s hindusima. Ovaj to ne čini te Gama topovima s brodova bombardira grad.

Na treće putovanje kreće 1524. u vrijeme novog kralja Ivana III. Portugalskog, ali nakon tri mjeseca u Indiji da Gama se razbolio i umro.

JAMES COOK

U 18. st pomorci su tragali za pretpostavljanim južnim kontinentom. Na kraju je njegovo postojanje utvrdio engleski istraživač James Cook - otkrivač Australije (1772.-1775.) Australija je bila zemlja rijetko naseljena Aboridžinima (kako su ih nazvali Europljani) - domaće stanovništvo.

Ispočetka je Australija služila kao kažnjenička kolonija. Prema ministru unutarnjih poslova jedna je kolonija nazvana Sydney. Unosnim posjedom Australija je postala tek u ranom 19.st. kada su se onamo doselili poljoprivredni poduzetnici. Oni su se bavili uzgojem ovaca i goveda te stvorili čvrste preduvjete za egzistenciju pa je tako peti kontinent postao privlačan za nove doseljenike i s vremenom se je pretvorio u „bijeli kontinent“.

James Cook 1773. godine otkrio je Tahiti. U vrijeme Cookova posjeta Tahitiju tu je živjelo oko 100 000 ljudi, a početkom 19.st samo oko 6 000. Većina ih je stradala od tifusa, velikih boginja, bolesti koje su otokom širili Europljani.

Cook je ubijen na Havajima. Mornari su optužili domorodce za krađu čamca, pa su na vrlo grub način tražili njihov povrat. U gužvi koja je nastala Cook je proboden kopljem.